

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

ביירחיב ה' אלוקי את-גבלך (יב, כ) - חז"ל בתוספתא אמרו, שמי שיש לו מאה מנה, אוכל לטרא בשור בכל-יום, וזהו חשבון הרחבת גבולו דוקא במאה מנה. שהרי אמרו בפאה שמי שיש לו מאתים וזו לא יטל מן הצדקה, וכתב המרדכי שהסבה היא שזה שעור ההוצאה של מזונות ומלבושים לו ולאשתו, ואם-כן נמצא ששעור פרנסת אדם לשנה הוא מאה זה, ובשבעים שנה שהם ימי חיי האדם הם שבעים מנה, שהרי כל מנה הוא מאה זוזים. וכיון שבספרי דרשו חז"ל על-פסוק זה ביירחיב ה' אלוקי את-גבלך באשר דבר-לך, מה דבר-לך? את ארץ קיני וקנזי וקדמני, שאבותינו קבלו נחלת שבעה עמים ובשירחיב ה' את-גבולנו נקבל נחלת עוד שלשה עמים, ומכאן אתה למד ששעור הרחבה הוא משבעה לעשרה, ואם-כן מאה מנה ביום לשבעים מנה הרי זו הרחבה. ולכן מי שיש לו מאה מנה, הריהו בכלל ביירחיב ה' אלוקי את-גבלך, ולכן אוכל לטרא בשור בכל-יום... (רבי מאיר רחילאל הלוי מאוסטראווצא)

וזבחת וגו' באשר צויתך (יב, כא) - בגימטריה הלכות השחיטה נאמרו למשה. (כפתור ופרח)

כל-צפור טהרה תאכלו (יד, יא) - חז"ל בחלין נתנו ארבעה סמנים בעוף טהור: **אצבע ימינה, זפק, אינו דורס, וקרקבנו נקלף**, והם רמזים בתבת צפור בכל אות שניה שבהן, אצבע, זפק, דורס, קרקבן - צפור. (טעמי המצוות)

פתח תפתח את-ידיך לאחיה (טו, יא) - חז"ל אמרו, שמי שיש לו מאתים וזו לא יטל מן הצדקה, ורמז לזה בתבת צדקה שהיא בגימטריה מאתים חסר אחת, דהינו שאם יש לו מאתים חסר אחת הרי זה יטל מן-צדקה, אבל אם יש לו יותר - לא יטל. (רבי חיים ויטאל)

מהחל חרמש בקמה (טו, ט) - את הקמה היא האוה, יש לשבור על-ידי חרמש, בחרב ובתקיפות. אולם הדבר אמור רק בלפי האדם עצמו, אבל לאחרים נאמר וחרמש לא תניף על קמת רעה, כי בלפי הזולת אין להשתמש אלא בדרך רחמים וסלחנות. (מהר"ש מליובאוויטש)

ספורים בפרשה

ראה אנכי נתן לפניכם היום (יא, כו)

בדורם של רבי אברהם משה מפשיסחא ורבי יצחק מוורקא, היה צדיק נסתר בשם רבי הירש שהתגורר בכפר קטן והסתיר עצמו מעין הגריות. יצאו השנים לתהות על-קנקנו, באו אליו בפגישת ראה ובקשו ממנו לומר להם דברי-תורה. השיב הצדיק: "כיון שיהודי בפרי אני, אמר לכם 'תורה פפרית'. פרשת השבוע פותחת בתבות 'ראה אנכי', והפרוש הוא שכל אחד צריך להביט ולראות ב'אנכי' שלו, בו בעצמו, ולא ינסה לבחן את-הזולת..." ומאז, מדי שנה, היה רבי יצחק מוורקא חוזר על הפרוש הזה בשם אומרו.

עשור תעשר את כל-תבואת זרעך (יד, כב)

רבי איסר זלמן מלצר, היה זהיר בלימיו להפריש חמש מרווחיו לצדקה, ונהל לשם כך פנקס מיוחד. מעולם לא חשב שום הוצאה למצוה כחלק מפסגי החמש, אלא רק לצדקה בלבד, ולעתים אף היה מוכר חפצים מביתו כדי שיוכל להפריש לצדקה חמש מפספו. במנהגו זה נהג גם בתקופה שהיה שרוי במצוקה חמרתית בתקופת רבנותו בסלוצק, כשלא היה לו רכוש משלו. משפחה היתה בסלוצק שעסקו בדברי מאפה, אולם לא ראו הצלחה בעמלם ופרנסתם היתה בדרך בדיקה וצמצום. הם השקיעו את כל כחם בהכנת דברי המאפה, ולמרות שהיו ערבים לחד, היתה הפרנסה מהם והלאה. עלתה אם המשפחה אל רבי איסר זלמן ובקשה את עצתו, והוא הציע לה לנהל רשום מדויק של כל רווחיהם, ולהפריש מעשרות לצדקה בקביעות. האשה נדהמה לשמע ההצעה, שהרי לא נותר בידה מדי שבוע אפילו ללכלכלת ילדיה, אולם היא קימה באמונה תמימה את עצת הרב, ובסוף השבוע הראשון הביאה לרבי איסר זלמן את סכום המעשרות מרווחי אותו שבוע, כדי שיוכלו לצדקה. היה זה סכום פעוט וזעיר, אולם בשבוע שלאחר מכן הביאה כבר סכום גדול יותר. וכך עלו הרווחים מדי שבוע, עד שרבי איסר זלמן הציע לה לחדל מלהביא אליו את סכומי המעשרות, ולחלקם לצדקה בראות עיניה. עברו שנים, ואותה משפחה נעשתה אחת המשפחות העשירות ביותר בסלוצק, בדברי חז"ל עשור בשביל שתתעשר.

וצרת הכסף בידך והלכת אל-המקום אשר יבחר ה' (יד, כה)

רבי יחזקאל מקוזמיר הסב פעם לסעדת ראשי-הדש יחד עם חסידיו ואנשי שלומו, והשליח היה ערוך במיטב המאכלים לכבוד ראשי-הדש. כנכם לשם תלמיד-חכם אחד, ותמה באזני הרבי על פשר המנהג: "כלום לא היה ראוי יותר לחלק את דמי הוצאות סעדת ראשי-הדש לצדקה, ולתתם לעניים ומעוטוי-יכלת?" שמע הרבי את-דבריו, ונענה על-אחר: "ראיה מפרשת יש לי מן-התורה, שאכילה ושתיה של יהודים בצותא, חשונה היא יותר לפני הקב"ה מן-הצדקה". הלה פער עיניו בפליאה, והרבי המשיך: "דבר פשוט הוא, שמעשור שני מפרישים ארבע שנים במחזור השמיטה, ואלו מעשור עני מפרישים רק שנתים, בשנה השלישית והששית. והרי את דמי מעשור שני היו מעלים לירושלים והיו אוכלים בתמורתו בצותא עם יהודים נוספים בקדשה ובטהרה ובדבוק חברים, ואלו את דמי מעשור עני היו מחלקים לעניים בערים במשך שנתים בלבד. נמצאת למד, שחפץ הקב"ה יותר באכילתם של יהודים באהרה ורעות, יותר מאשר צדקה לעניים..."

היה היה

והיית אף שמה

להלן מעשה נפלא שארע עם אחד מחסידיו של "הישמח וישראל" מאלכסנדר, והוא מספר בספר תולדותיו בעדות בעל המעשה עצמו: יום אחד הגיע אלי אחד מחברי, ואמר לי שאם היו בידי אלה וחמש מאות רבלים, היה יכול לקנות יער גדול ולהרויח סכום נכבד בעסקה. פניתי לאשה אלמנה אחת, שידעתי כי היא בעלת אמצעים, והצעתי לה לקנות את היער בשתפות עם חברי שהציע את העסקה. האלמנה שמעה את ההצעה, ואולם הציבה תנאי שרק אם אכנס גם אני בשתף בדבר, תסכים היא להשליש את הסכום המבקש, שכן הפירה אותי פאיש ישר ונאמן, אף את חברי לא הפירה כלל. הסכום היה גדול ונכבד, וביחוד הרבה מפי אלמנה ויתומים, ולכן חשנו באחריות הכבדה הרוכצת עלינו. שלחתי אפוא את חברי אל הרבי, כדי לבקש ממנו הספקה וברכה להצלת העסקה, והרבי הביע את ההספקתו. רכשנו תחלה חלקת יער גדולה, והרוחנו סכום נכבד.

באותה תקופה, זכו מספר קבלנים יהודים במכרז ממשלתי לסלילת דרכים והקמת גשרים מורשה ועד קובנא, והממנה על העבודה התגורר בלומז'א שבליטא. הלה היה איש ירא וחרד המקפיד על קלה בבחמורה, והיה תלמיד-חכם מפלג ובראורין, מתלמידיו של הציית הלוי מבריסק. נסעתי אליו כדי לבקש ממנו שירכש אצלי עצים וקרשים, ומיד כשבאתי אליו החל לשוחח עמי בדברי תורה. בחסדי שמים מצאתי חן בעיניו, והוא אמנם רכש אצלנו עצים רבים והיה נראה לי כי הרוחנו סכום נכבד. אולם לאחר שעברה שנה, ישבתי לעשות את השבון השתפות בדזיק, וגיליתי כי אני עצמי הפסדתי כסף רב, ובאמת עלו ההוצאות על הרווחים. במרנפשי נסעתי אל הרבי ובכיתי לפניו על מצבי, ואולם הרבי תמה: 'מדוע לא שאלת אותי לפני שנבנסת אל העסקה?' השבתי לרבי, 'הלא השתף שלי היה אצל הרבי לפני בצוע העסקה והוא הסכים לכך?' והרבי השיב: 'הוא אמנם שאל בדעתי, אבל שאלתו היתה לגביו, ובאמת בעבורו היה זה עסק טוב, אך אתה לא שאלת... התנצלת שלי היתה בכחי לנסע, וספתי לרבי כך: 'פעם הייתי זקוק להתייעץ עם הרבי הזקן רבי יחיאל מאלכסנדר, אך לא היתה אפשרות להכנס אליו מפני שהיה חלוש מאד. ספתי את צערי לפני החסיד רבי אפרים דוד והוא אמר לי, בוא ואספר לך מעשה ששמעתי בנעורי מהחסיד הישיש רבי יונתן זאריקער. כאשר היה ר' יונתן זה אברך צעיר, התעוררה אצלו שאילה ורצה לנסע אל הרבי ר' בונים מפשיסחא כדי לשאל בעצתו. אולם בכרח הנסבות לא יכול היה לנסע לפשיסחא, והיה לו צער גדול מזה. בהיותו גר בזאריק, מקום מגוריו של האדמו"ר הזקן מוורקא אשר היה מקרב אליו, הלך אליו וספר לו את שאלתו. אמר לו הרבי מוורקא 'ראה נא! בין המעלות שמנתה המשינה באבות במי שלומד תורה, נמצא גם 'נהנין ממנו עצה ותושיה'. ולכאורה צריך להבין מהו הלשון 'נהנין'? והרי היה צריך לכתב 'שואליו?' אלא פאיש אדם דבוק בתלמיד-חכם הלומד לשמה, אזי אפילו אם אינו שואל אותו, גם אז נהנין ממנו עצה ותושיה'. כששמע הרבי את דברי, עבר שחוק קל על פניו, ואמר לי אם כן, תהא אתה בעצמך רבי, ותעשה מה שלבך חפץ, ואל תבקש שום עצה ממני...' וסיים: 'טע' לבידת, סגר את העסק שלך ביער, והקב"ה יעור לך הלאה'.

יצאתי מחדר הרבי בפחינפש, והבנתי לאחר שהתבוננתי בדבריו, כי העסק לא יסתיים בטוב. ואמנם, לאחר כשבועה חדשים הסתיימה עסקת רכישת עצי היער, וכאשר בדקתי את החשבונות גיליתי, כי יצאתי נקי מכל-דבר, ולא רק שהפסדתי את כל-כספי, אף נעשיתי בעלי-חוב גדול. מצבי היה בכיר-ער, עד כדי כך שלא נותר בביתי כדי סעדה אחת. רעיתי, שהיתה בת עשירים ונגידים, היתה בעלת מזג רך ועדין, ומגדל הבושה שמה יודע מצבנו לבני משפחתה, השביעה אותי שלא אספר את-הדבר, אף לא לאביה ואמה. עברה עלינו תקופה קשה מאד, בדחק ובמצוק, תקופה שאיראפער לתארה על-הכתב. את-מצבנו שמרנו בסוד, ואף-אחד לא ידע מגדל הלחץ שלנו והמחסור ששכן דרך קבע בביתנו. תקנתי היחידה היתה לנסע אל הרבי ולבקש ממנו להשפיע עלינו ישועה, אך לא היה לי אפילו פרוטה אחת להוצאות הדרך. ספתי את הדבר לרעיתי, וברב צדקתה השיבה לי כך: 'ברשותי נותרה טבעת יהלום אחת בלבד. אלה ואמשכן אותה אצל בעל מומן בתמורת סכום של עשרה רבלי-כסף, ומסכום זה תוכל להשתמש להוצאות הדרך עד לחצר הקדש באלכסנדר, והמותר ישאר לנו להוצאות הימים הנוראים ותג הסבות הבאים עלינו לטובה'.

היה זה אחרי 'שבת נחמו' בחדש מנחם-אב, פאשר נסעתי לאלכסנדר והגעתי אל הרבי בפרשת עקב. כשבנסתתי בערב שבת-קדש אל הרבי, הושיט לי הרבי את-ידיו לשלום, ואמר לי בפנים שוחקות: 'נו, האסט מיר שוין היינט געברענגט א גוט'ן פֿעקל... הבאת לי היום 'חבילה' הגונה... ולשמע הדברים התחלתי לכפות כבי תמורים מאין הפוגות. הרבי הרגיע את-רוחי הסוערת, ואמר ברוך: 'הרי השבת מתקרבת ובאה, שבתא טבא' וכל אותה שבת קרב אותי הרבי מאד וחזקני בדברי נחומים כאב רחום. ביום ראשון בשבת, נכנסתי אל הרבי כדי לקבל ברכת פְּרִדָּה, והרבי אמר לי: 'אני יודע הכל, ומכיר את-מצבך היטב. היום יום ראשון של פְּרִשַׁת ראה, ובסוף פְּרִשַׁת זו נאמר 'והיית אף שמה'. על פסוק זה מובא בפסרים הקדושים, כי סופי התבות הללו הם חֲתָ"ך, שהוא שם קדש המסגל לפרנסה טובה, ומכאן אתה למד, שמדת השמחה משפיעה פרנסה טובה והרחבה'.

מאורות

המקובל רבי יהודה פתאי מבגדד וצ"ל ליום ההולא שבת קדש, כ"ז במנחם-אב תש"ב

מגדולי המקובלים בדור הקודם, נאון בתורה בגולה ונסתר, ומפרסם בפתרון חלומות ותקוני נשמות. נולד בבגדד בשנת תרי"ט, ולמד מפי רבי עובדיה סומך שהסמיכו להוצאה בגיל י"ז, לאחר שהתכבד לעבר לפני התבה והיה מי ששען שאין מרי-הראוי למנות שליח-צבור צעיר לזמים, אף רבו הגיו שאין הוא חסר אלא סימכה ועל-אתר הניח דיו עליו והסמיכו להורות הוצאה בישראל. בהיותו כבן שבע שנים את דרשתו של ה"בר-אישח", ומרר בכבי על שלא הבין את חלק הסוד בדרשתו, ולזמים אמר לתלמידו "כי דמעות אלו עמדו לי שאזפה לעסק בחכמה וקרה זו". אביו למד עמו בעצירותו בספר הזוהר ובכתבי האר"ז. והיה בקי בהם כמו בפרקי "שיר המעלות". בשנת תרמ"ב החל לעסק במקלה, ואף בקבלה מעשית בכתיבת קמעות ורפוי חולים, והמונים שחרו לפתחו. בשנת תרצ"ד עלה לירושלים, והרבה בתפלות בתקופת השואה להצלת שארית הפליטה בארץ ישראל, ביחוד בקרב רחל, שם שפך דמעות כמים ופעל ישועות לכלל ולפרט. אמרו עליו ש"היה אהוב לשמים, והיה נענה בתפלות כאדם שיש לו קשר תמידי עם קונו". חבר ט"ו ספרים בתורת הקבלה, גדולי פמות ואיכות, פאשר את הראשון שבהם "יון הקרח" על האורות, כתב בהיותו בן כ"ה בלבד, והפיוס רק פעבר שנים, אחר שרבי אברהם עדס ראה בתלמו זקן אחד, שצוה עליו להדפיס את החבור ובזכות זה תאיר עינו הימנית שנחלשה. המונים לוהו בפטירתו, ונקבר בהר-הציונים.

יוסיף דעת

בפרשת ראה פורטו בעלי החיים המותרים באכילה ואלו האסורים. ודבר פלא יש בשרצי העוף למשל, שאם נפל זבוב או שרץ האסורים באכילה לדבש דבורים, הוא הופך להיות דבר המותר, וכדברי רבנו יונה: "כיוון שדרך הדבש להחזיר הדבר הנופל לתוכו דבש", דהיינו שכוחו של הדבש להפוך את מה שנופל בו כחלק ממנו ולהתירו לאכילה. ראה לכן מרגלי הדבורים השקועות בדבש, ומוותרים באכילה כנפסק בחלוקה: "משום דהווי נותן טעם לפנים". ואף הדבש עצמו הוא חידוש שמותר באכילה, שהרי הדבורים עצמן אסורות כדון שרצי העוף, אלא שהדבש לא בא מגוף הדבורה ממש. מסופר, כי פעם נפל שרץ לדבש ורבי אברהם אבן-עזרא שנשאל על-כך, השיב בחמש התיבות הללו: "פרשנו רעבון שפדבש נתבער ונשרף". ולתמוהו השואל, הראה לו כי התיבות נקראות בארבעה אותנים כאשר כותבים אותן תיבה מעל תיבה, מימין לשמאל. משמאל לימין, מלמעלה למטה הולמטה למעלה. ובאיור התיבות, פירשנו שהרעבתן הוא השרץ שנפל לדבש, נתבער ונשרף, ולכן הוא מותר באכילה. חידה דומה לכך כתב אבן-עזרא: "חום קרב שפא באב, שבר המוח", דהיינו שהחום הכבד השורר בחודש מנחם-אב, גורם למעוקה ולכאב-ראש, ואף תיבות אלו נקראות מימין לשמאל. ומליצה נודעת ומופלאה של אבן-עזרא, נקראת גם היא מימין לשמאל ולהיפך. עם ישראל שואל את הקב"ה: "אבי אל חי שמה, למה מלך משיח לא בא?" והקב"ה עונה להם: "ידעו מאביכם כי לא בוש אבוש, שוב אשוב אליכם כי בא מועד". וכל קטע נקרא מצד לצד. שעשועי-לשון כזה של קריאה כפולה נקרא 'פליג'דורס' מיוונית, ודוגמה לכך שלושה דורות שנקראים ישר והופך: ישי, דוד, נתן - סב, אב ונכד במשלי נאמר: "לאיתיאל לאיתיאל" שנקראים ישר והופך, ועל-שם חיבר רבי יהודה אלהרזי ספר בשם "מחברות איתיאל" ובו אותיות מתהפכות רבות. וכן דרשו את תיבת 'ונתנו' שנקראת ישר והופך, שהנותן צדקה מקבל בחזרה.

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

ראה אנכי נתן (יא, כו) - ובדרך רמז ירמז עלי פי דבריהם ז"ל, שאמרו שכל בגי' תורה יש להם ניצוץ ממש, ואין צריך לומר הדור ההוא ששמעו מפיו שהם חלק ממנו, והוא מה שרמז במאמר זה **ראה אנכי**, פרוש כאלו מדבר עם עצמו ואומר לו אנכי, כי כל ישראל יתחשו אליו וכשהוא מדבר עמו כאלו מדבר עם עצמו, ונזהר בדרך רמז ראה לשון יחיד כשעור אנכי שהוא לשון יחיד ואמר עליו ראה. עוד ירמז על ה' שקרא ואמר אנכי, וזה הוא שעור הכתוב: ראה, כי אותו שקרא ואמר לכם אנכי הוא נתן לפניהם וגו', ואמרו ראה לשון יחיד כי בערך דבר זה כלו יהיו שוים באחד לדעת כי ה' הוא הנתן לפניהם ברכה וגו'.

אחרי ה' (יג, ה) - עוד נתפס הכתוב לומר לשון זה, כנגד סדר ורעים, לפי שבו מתייחס האדם ומזונו, וכתב רמב"ם בהלכות דעות שצריך שיהיו אדם במאכלו ובמשתהו להבדיל גופו לעבודת ה' וכו', וכתב בכלי דרכו דעהו וגו', והוא מאמר אחרי ה' אלוקים תלכו בדרךכם, ואילו תיראו זה סדר מועד, וירמז כתב אתו כי שבת נקרא אות דכתיב אות הוא, גם ימים טובים נקראים אותם, ויחס להם המורה על צורך אומנם ז"ל בספר תקוני הזהר ראה שבת, שצריך לראות מענינם, ואת מצותיו תשמרו זה סדר נשים, שצריך לשמור הרבה מצות שבהלכות נשים ואסורי ביאה וזקות. ובקלו תשמעו זה סדר נזיקין, ורמז במאמר ובקלו תשמעו שצריך להטות און לאשר ישפטו השופטים לחייב החייב ולזכות הזכאי ולא יסור מכל אשר יורוהו וכו'. ואילו תעבדו זה סדר קדשים שכלו משפטי עבודת בית אלוקינו. ובו תדבקו זה סדר טהרות שכלו משפטי הטהרות, ורמז במאמר ובו תדבקו כי באמצעות הטהרה יהיו ראויים לדבק בשכיבה:

דברי הימים

רבי יהודה פתיה, שיום פטירתו חל בשבת קודש כ"ז במנחם-אב, מצא רמז נפלא בפרשתנו פרשת ראה, לארבעת הצדיקים שמתו בעטיו של נחש לגרסת הזהר בשינוי מהגמרא, והם עמרם אבי משה, ישי אבי דוד, בנימין בן יעקב, ולוי בן יעקב, ורמזוים הם בתיבת עיב"ל שנאמר בפרשה **ונתתה את ההקדש עליהם** גרזים ואת ההקדש עליהם עיב"ל, עיב"ל נותרו עמרם ישי בנימין לוי, לרמז שמתו בקללתו של אדם הראשון, ושאר האדם אין מיתה בלא חטא.

בשבת קודש כ"ז במנחם אב תרט"ו, נפטר רבי אברהם מרדכי בנו האחרון של החידושי הר"מ. לאשתו שמירה בכ"י אמר: "אסוננו ישמש נחמה לאבות שכולים, כי עתה יוכלו לומר, צאו וראו מה עלתה לו ליצחק מאיר, שהיו לו שלושה עשר בנים קדושים, וכולם מתו על-פני אביהם". הבן הותיר אחריו את בנו רבי יהודה לייב שהיה אז בן שמונה שנים, ולימים מילא את מקומו וקנו בהנהגת חסידי גור וידוע על-שם ספרו "שפת אמת". בשנת תש"ו שוב חל כ"ז במנחם-אב בשבת קודש, ובו נפטרו שני אנשים חשובים בחדר אחד בבית הרב ר' שני צדק בירושלים, הם הצדיק הירושלמי רבי דוד בהר"ו, והמשגיח הראשון של ישיבת פוניב"ד רבי אבא גרוסברד, ושניהם נטמנו בהר הזיתים בסמיכות זה לזה. בחדרם שהה גם ה'דמשק אליעזר' מו"ל ניו, והוא נפטר מספר ימים לאחריהם בא' באלול. בהספדו של רבי זעליג ראובן בענגיס את רבי דוד בהר"ו, אמר: "זוכרני מילדותי, שבשבת שהיו מברכים את חודש אלול, כשהיה החזן קורא 'אלול' רבתה הבכייה בבית הכנסת, עד שנוקדו להביא מים לעורר נפשם של אנשים שהתעלפו. ועכשיו שאין אנו מרגישים את חדרת הדין, לקח ה' מאתנו את רבי דוד בהר"ו, כדי שנודעו לשוב בתשובה שלמה".

המשך

ואני מוסיף על-כך, המשיך הרבי ואמר, שלשון 'אף' הוא לשון מעוט, כפי שדרשו חז"ל בירושלמי 'אכין ורקין מעוטין הן'. ולכן אני מיעץ לך להיות בשמחה על-אף מעוט הפרנסה שלך, ואם תהיה שרוי בשמחה, אזי תצא מהמעוט להרחבה ותהיה לך פרנסה ברוח, שהרי מפי עליון לא תצא הרעות. והסבה למעוט פרנסתך היא, שעל-ידי זה תתן אל-לכך לתתן מעשיך, ואין מעוט אחר מעוט אלא לרבות. כלומר, מה שנתמסר פרנסתך ואחר-כך נתמסר עוד יותר, היא לרבות, כדי שתוכל לקבל את ההשפעה ביתר שאת. ובשמים הרבי את דבריו, לחץ את-ידי ואמר 'טע לשלום, זה' ותברך יושיעך בכל הענינים כאשר אני חפץ באמת, ואנא תבשר לי בשורות טובות במהרה'.

יצאתי מאת הרבי בשמחה עצומה, כי הייתי סמוך ובטוח שהיושעה קרובה לבוא. והנה עברו הימים הנוראים וגם חג הסוכות ושמייני עצרת, וכלם היו אצלי בדחק ובצמצום רב. החרף החל, ובאותה שנה החל מיד קר גדול וזמן אור סגרירי. בימי היה ריק לחלוטין, ולא היתה בידי האפשרות לרכוש עצים להסקת הבית. מדי בקר היו ילדי הקטנים מקיצים אותי משנתי, וזועקים: 'אבא! הקר חוזר לעצמות והפפור נוטף בגלדיים על קירות הבית'. קמתי ונסיתי אותם במלבושים נוספים, ואני יצאתי החוצה כשלבי מר עלי לראות בצערם של הילדים הרבים הקופאים מקור. 'מה יהיה התכלית ומתי יבוא סוף לצרותי?' חשבתי בלבי, וכך הסתובבתי אנה ואנה אובד עצות. בכל אותה תקופה, נזהרתי שלא להפגש עם אותו מנהל עבודה בראוירן מלומדא. על-אף שהוא הגיע פעמים רבות לעירנו, כי התבישתי מפניו לאחר שהייתי חייב לו כסום עצום מאותה עסקה. והנה בעודי הולך ברחוב של עיר שקוע במחשבותי הנוגות, רואה אני לפתע מולי את המנהל הקלז. נכלמתי ממנו מאד, ובקשי הצלחתי להושיט לו את ידי לשלום, אך האיש לחץ את ידי באהבה וקחה, ואמר לי: 'למה אתה בוש ממני, ולמה תחבאת עד-פה? ידעתי גם ידעתי כי לא בקרד ובמעל עשית זאת, והברתי בך כי איש ישר ונאמן אתה, וכל משאך ומתנה באמונה. כמה פעמים כבר אמרתי לידיך, כי כאשר יהיה לי פנאי מעט, אראה לסייע לך ולהעמידך על-מכוונך, כי הצטערתי מאד ממזכך הקשה. ועתה מודה אני לקב"ה על שזמן אותך לפני. דע לך, כי קבלתי פעת עבודה בקבלנות בסמוך לעירך, ושני העסקה הוא תשע מאות רבליים. להערכתך אפשר להרוויח מעסק זה כשלש מאות רבליים, והריני מוסר לך ברגע זה את העסקה בלה, כדי שתוכל להצליח בעזר השם'.

הקשבתי לדברי האיש הנפלא והיקר, אולם לא עניתי דבר. הלה הבין משתיקתי, כי אין באמתחתי כסף אפילו לקנות קרש אחד, ומיד שלף את ארנקו ושקל בידי ארבע מאות רבליים. איני חושש שלא תחזיר לי את-הקעות, אמר להפתעתי, ואפילו אם תפסיד את העסקה, אין לי עליך כלום, כי כך צריך אוהב נאמן לעשות. לך והצלח, ואני אבוא אליך בעוד שבועים ואשלם לך שכר עבודתך. כשבשתי לביתי וספרתי על הנס שארע לי, רבתה השמחה בבית באפן שלא נתן לתארו. מיד התחלתי בהכנות לצאת אל העיר הסמוכה, כדי לרכוש את העצים הדרושים לעבודה הקבלנית שהצעה לי. אך בעודני יוצא מביתי, בא לקראתי אחד ממכרי. הלה דרש בשלומי והתענין במצבי, ובאשר שמע שאני מתכוון לנסע אל העיר הסמוכה כדי לרכוש עצי יער, קפץ מיד ואמר בשמחה: 'מדוע לך לנסע למרחקים? אני אקנה בשבילך שלש מאות קורות משבחות, ואם מחיר כל קרש הוא ארבעים מטבעות גדולים', אני אשיג לך אותם במחיר של שלשים וחמשה בלבד, ואשלח את העצים אל אתר הבניה. ועם התקדמות הבניה, כאשר תזדקק לעצים נוספים, אשיג לך גם אותם בנקל. עברו שבועים ימים, ומנהל העבודה מלומדא בא לבקרני באתר הבניה. לשמחתו שמע כי הקב"ה זמן לי את העצים בקלות, ושמוח שבעתים לראות את העצים הקשוחים, ומיד עמד ושלים לי את כל סכום העסקה. ישבתי לחשב את ההוצאות מול ההכנסות, ולשמחתי גלית, כי הרווחתי ארבע מאות ושבועים רבליים, ובאשר בקשתי להשיב לאיש מאה רבליים כהחזר על חובי הישן, סרב האיש לקבלו ואמר לי: 'הרי בתכניתך להמשיך לסחור עמך עוד ועוד, ובאשר אראה כי הרווחת די כסף כדי לפרע את החוב הישן, אזי אקח ממך את התשלום. אך בינתיים השאר את הכסף ברווחתך'.

הפרשתי מהרוח מאתים רבליים, והחזרתי אותם לכמה אנשים שהייתי חייב להם, ונותרו בידי אפוא למעלה מאתים רבליים נוספים. התחלתי לחשב מה לעשות בהם ובמה להשקיע אותם, ובאשר ראיתי כי אחד מחברי נוסע אל הרבי, שלחתי עמו אגרת ארכה ובו תארתי את כל הקורות עמי מאז ברח אותי בהכנסי אליו בפרשת ראה. בקשתי את עצת הרבי מה לעשות הלאה, והוא השיב לחברי כך: 'מדוע הוא בה ממנה? והרי הוא אינו מאלו שהם זרזים ונשכרים, וכבר פעם אחת היה נמהר ופזיז מדי. עליו להמתין מעט ואז נראה'. תשובת הרבי הפליאה אותי, שכן מאתים רבליים לא מהוים סכום גדול, ואם לא אחפש מסחר אחר לעסק בו, הרי חיש מהר יאול בפסי ויפחת בתוצאה מהמושג בו למחיתי, אך בחסיד נאמן שמרתי את פקדתי הרבי ולא עשיתי מאומה. עברו ימים ספורים, והקב"ה זמן לידי מסחר גדול ברכישת פמות עצומה של עצים, ועד חג הפסח הצלחתי לשלם את כל חובותי, ונותרתי אדם אמיד עם סכום נקי של למעלה מאלף רבליים כסף. דכליזאת בעצת הרבי 'היית אף שמח', כשבמדת השמחה זכיתי לשפע פרנסה טובה ממרומים. ♦

משבח

מטעים

עשור תעשור (יד, כב)

בטעמי מנה זקף קטן, לרמז שהמעשר את כספו ונותן לעניים בצדקה, זוכה שהוא מתחיל במנה ובסכום קטן, אך בבה הצדקה זקף קומתו ועשרו גדל וחולק, כי הקב"ה מרים אביון מאשפות, בדברי חז"ל עשור בשביל שתתעשר. (אשר על-הפירוש)

קרבא שנת-השבע שנת השמטה (טו, ט)

בטעמי מנה זקף סגל, לרמז לדברי הקדמונים שמי שהוא צריע, חוזרת נשמתו ומתגלגלת שוב בעולם, ואם נוהג בצרות עין ואינו רוצה להלוות לאחרים מפני השמטה הקרבה, אזי הוא מניח את עצמו להיות זרוע ומגלגל, במקום שנינו בסגלת ימי השמטה כפי הראוי לו. (צמח הצבי)

כ" בגלל | הדרבן הזה (טו, ט)

טעמי המקרא מרמזים על הדרגה הגבוהה ביותר בצדקה, שהיא מתן בסתר. שהרי תבת כי בטעם שני גרשין שצורתו בשתי ידים הנפתחות לצדקה ומקבלות שפע מהשמים, ולכן הן פונות כלפי מעלה, ואחר תבת בגלל יש פסק | שצורתו ענין מהצה, לרמז שהנותן צריך להסתיר את עצמו מהמקבל ולתת צדקה בסתר, ואף שרש תבת בגלל הוא לשון גלל במשמעות של כסוי, כמו אבן גלל שמניחים עליהבדור כדי לכסותו, ומי שעושה כן, זוכה לברכה ד' בכל מעשיו ומשלח ידיו. (פניני התורה)

מדגש

בהפטרות ראה "עניה סערה", השלישית משבע דוחמאות וסמך נ"ע אוק"ש, נאמר: "ושמתי כרכר תבת כרכר משנה, שכן הכ"ף הראשונה צריכה להיות רפויה לאחר יהו"א שבתבת ושמתי המטענות במהפך המהפך, והכ"ף השניה מדגש אחר שוא נח, אולם בספרי תימן נכתב שהשוא נע על משקל ערבות ולכן הכ"ף השניה אינה דגושה, ויש שקבעו, "שכל תבה בת ארבע אותיות שהציה האחרון דומה להציה הראשון, תהיה השניה רפויה והראשונה דגושה, גם לאחר אה"ו", ויש שתיים כאלו במקרא, והשניה בפסוק "ונלאיתי כלכל ולא אוכל" ביומאי. והרב נאמן פ"ט מצא כאן רמז להחלפת המסכת בבה בתרא, אם אבני כרכר הם שהם או ישפה, ואמר הקב"ה ליהיו כרכר וכו', ולכן הכ"ף הראשונה דגושה בדיו, והשניה רפויה וכו'...

ממלך

בפרנקפורט היה עני מרוד, שפרנסו העיר השפיעו עליו לשא אשה ולחקים בית. אולם בטר עניא אולא ענייתא, ואותה אשה מרשעת היתה, ונוספה לו מכה עלימכתו. אמר עליכך רבי צבי חידש הלוי הורביץ רבה של פרנקפורט: "מעודי תמחתי על דברי רש"י בפסוק בפרשת ראה די מחסרו אשר יחסר לו - זו אשה, ולא הבנתי היכן מרמזה האשה בפסוק. אלא שלא יתכן להשלים לאדם די מחסרו, שהרי האדם אינו שבע לעולם, ואם יש לו מנה רוצה מאתים, אך כשמשאים לו אשה די לו באחת ואינו רוצה לחסוף ארצה עליצרתו, ולכן הוא מקבל די מחסרו באשה..."

אל רבי חיים מוולוז'ין הגיע פעם יהודי, ושאלתו בפיו: עשיר גדול היה לפניו ובעל ממון רב, אך איתכספו לא שמר רק לעצמו ופזר מממונו לצדקה ביד-נדיבה. לאחרונה התמוטטו עסקיו, ורב רכושו שקע במצולות-ים. "חפץ אני להמשיך ולתת צדקה בהרגלי", אמר הנדבן בגלוי-לכל, "אלא שאין יכלת בידי עתה לתת מספיק לצדקה, אלא אם-כן אטל הלוואות גדולות לשם כך, ואיני יודע אם הדבר מתר לי, או שמא אסור לי להפנס לסבך החובות ולסבך את-עתידי". השאלה היתה קשה וסבוכה, ורבי חיים נמלך בדעתו שעה ארבה. לבסוף הורה לו להמשיך במנהגו הטוב, והבטיח לו כי עתיד הוא להתעשר מחדש בהבטחת חז"ל "הבא לטהר מסיעין אותו", ויתקדם בו עשור בשביל שתתעשר. חלפה תקופה קצרה של שבועות מספר, ומברך מהיר הגיע לביתו של רבי חיים. במברך בשר האיש, כי בחסדי שמים זכה בגורל בסכום עתק של חמש מאות אלף רב-כסף, והוא שוב לעשירותו כמקדם. רבי חיים נרעש לשמע הדבר, ובעת שנעמד למסר את-שעורו הקבוע לתלמידיו, פתח בספור הבשורה כדי לעורר את-תלמידיו לראות את גדל השגחת הקב"ה גם בעולם הזה, וקיום הבטחת חז"ל למי שמעשור מכספו ומחלקם לעניים.

מעשה באדם שהגיע לרבי פינקס מקוריץ, וטענה בפיו: "ביצע אפשר להבין את דברי חז"ל עשור בשביל שתתעשר? והרי לא התקינו בי רגיל אני להפריש מעשר מממוני לעניים, ומקפיד אני על-הדבר מאד. אולם למרות זאת לא זכיתי לעשירות מעולם, והדבר אומר דרשני". הביט בו רבי פינקס ועמד על-נקלה כי אין מעשיו מתקנים, ואמר: "בשכנותי מתגורר עגלון, אשר בבגלותו מרובה ושיני סוסים משפחים. הוא מטפל בסוסיו כראוי, מאכילם ומשקם ודואג למנוחתם, והם עושים את מלאכתם בנשיאת המרכבה כראוי. פעם אחת, רתם העגלון את סוסיו הנאמנים אל מרכבתו, וקרא להם להתחיל בנסיעה, אולם הללו נותרו על-עמדם. היה זה לאחר שאכלו ושבנו די-צרכם, ואף נחו ואגרו כח רב, והעגלון פעם אפוא עליהם מדוע אינם יוצאים לדרךם. מרב פעם החל להכות בהם בשוטו, עד שאדם אחד שעבר במקום, הוכיחם על-פניו ואמר: 'מדוע אתם מכה את-הסוסים ללא רחם? והלא אין הם אשמים בכך שאינם מושכים את-המרכבה, שכן אתם בעצמך קשחת את גלגלי העגלה והעמדתם לפניכם מעצורים ומחסומים. ואם-כן, מה לך להכות את הסוסים וכיצד אתם מצפה מהם שיעלה בידם לסחוב את המרכבה הקבדה?! ואף אתם דומה לאותו עגלון, אמנם אמרו חז"ל עשור בשביל שתתעשר, אולם סגלה זו טובה כמו סוסים טובים הנושאים את המרכבה אל אוצר העשירות הגדולה. אבל אם אתם מעכב את המרכבה במעשים רעים וקושר את הגלגלים, מה לך בא בטריה על שאין אתם זוכה לסגלת העשירות?!"

ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ, היה נוהג מדי ערב להפריש מעשר מדמי הפדיונות שקבל, ונהל לוח שנתי מסדר, בו רשם את סכומי הצדקה שלו. שבועות מספר לפני פורים, היה מודיע כי הוא גבאי צדקה, ואפשר להביא לפניו סכומי כסף כדי שיתחלקם לעניים הגונים, והתבטא פעם "זו חיותי להיות גבאי צדקה". פעם שאל את אחד מחסידיו הצעירים, אם הוא מפריש מעשר מממונו, ומשנענה בחיוב, שאלו אם הפריש גם מדמי המתנות שקבל בידיון דרשה לנשואיו, וגם על תשובה זו השיב האברך בחיוב. נהנה הרבי ואמר: "הבה וננסה לחשב, שלפנינו שטר גדול הקתום בידי עשיר מפלג כמו רוטשילד בשעתו וכדומה לו, כלום אין אנו בטוחים שהוא נאמן לפרע את-השטר? ועל אחת כמה וכמה נכון הדבר, באשר לפנינו שטר חתום בידי חכמינו וזרונם לברכה שהבטיחו לנו עשור בשביל שתתעשר, ובדואי הקב"ה יפרע את-השטר שלהם".

רבי יחזקאל שרגא ליפשיץ-הלפרשטם מסטרופקוב, היה מחלק סכומים נכבדים לצדקה, וכל מי שהגיע לביתו היה מתקבל בסכר פנים יפות וזוכה למתנה נדיבה, גם באשר לא היתה הפרוטה מצויה בביתו. מכל כסום שקבל היה מפריש מיד מעשר כספים, והיה רשם בפנקסו את חשבון מעשר הכספים שלו. פעם נכנס אליו בחור משיבת מיר ממשפחה נזקקת שעמד לפני נשואיו, ובקש מהרבי שיתבט בעבורו מכתב המלצה לנדיב-רעים. הרבי נענה מיד לבקשתו, אולם טרם פלה את מכתבו, בקש מהבחור להמתין מעט ויצא מהבית. לאחר זמן-מה שב לביתו, סים את המכתב וחתם את שמו. התפלא הבחור על יציאת הרבי, אך לא שאל מאומה, והרבי הסביר את הדבר: "הרי חז"ל דרשו את הפסוק 'התקוששו וקושו' - קשט עצמך ואחר-כך קשט אחרים'. חשבתי אפוא גנפשי, הרי אני כותב מכתב ומבקש מאחרים לתת לך צדקה, בעוד אני בעצמי לא נותן, שכן ביתי ריקם ואין בידי פרוטה לפורטה. יצאתי אפוא מהבית, ונטלתי הלוואה של כמה מאות לירות מאחד ממכרי, והריני מוסר לך את הסכום הזה בהשתתפות בהוצאות החתנה".

מנהג העולם, שבאשר אדם מרויח סכום מסים, הוא רושם בפנקסו את הסכום, לשם משל אלה דולרים, וכותב שנחסר ממנו מאה דולרים לצדקה, ואם-כן נותרו בידו רק תשע מאות דולרים. ואמר על-כך אדם נכבד, כי באמת צריך לכתב להפך. כלומר, שיש לכתב בפנקסו שהרויח מאה דולרים, ונחסרו ממנו תשע מאות, שכן מאותם כספים שהוציא לפרנסתו לא נותר בידו מאומה, ואלו מהכסף שנתן לצדקה, הרי הקרן נמדת לו לעולם הבא ואוכל את פרותיהם בעולם הזה..."

חז"ל דרשו את-הפסוק "עשור תעשור את כלי-תבואת זרעך" - עשור בשביל שתתעשר, עשור בשביל שלא תתחסר. והיה רבי נחום מטשורנוביל מפרש, שעלי-ידי מצות הצדקה יבוא האדם לידי מדת ההסתפקות, ויזכה לעשירות האמתית של "איהו עשיר השמח בחלקו" (מאור עיניים)